

Gaius Iulius Caesar

Viața lui Caesar și semnificația sa

Gaius Iulius Caesar, alături de Marcus Tullius Cicero, a reprezentat un exponent major al clasicismului latin. Însă Caesar a fost una dintre marile personalități ale istoriei universale, concomitent om de stat, politician strălucit și geniu militar deosebit.

Caesar a beneficiat de sprijinul partidului popular, înțelegând, însă, că vechiul regim republican era pe cale de dispariție. Adesea, el a dat dovadă de un radicalism limitat, dar cu scopul nobil de a moderniza Roma, deși nu au fost privite cu ochi buni toate reformele sale. În calitate de înzestrat general, Caesar și-a procurat, în timpul campaniei în Gallia, un instrument indispensabil planurilor sale, și anume armata.

Potrivit surselor, Caesar s-a născut la 13 iulie (lună care atunci purta numele de Quintilis) în 101 î.Hr. și a murit, în urma unui asasinat, la 15 martie 44 î.Hr., zi cunoscută sub numele de „Idele lui martie”.

Apartinea unei familii patriciene care ținea la mare preț faptul că se trage din Ascanius/Iulus, fiul lui Aeneas și nepot al Afroditei. Troianul Aeneas, împreună cu câțiva supraviețuitori ai războiului troian, s-a stabilit în Peninsula Italică, în regiunea Latium, iar fiul său a pus bazele cetății Alba Longa, în care s-au născut, câteva secole mai târziu de la acest moment, gemenii Romulus și Remus. Așadar, ginta Iulia, din care făcea parte Caesar, se mândrea cu descendența troiană și divină.

Dincolo de asta, mult mai aproape pe scara istoriei, Iulius Caesar era nepot prin alianță al unui alt mare geniu militar și om de stat, ales consul de șapte ori, și anume generalul Gaius Marius.

Iulius Caesar a beneficiat de o educație solidă, formându-se rapid ca un orator performant, iar studiile l-au depins cu gustul unei limbi sobre și purificate, lucru vizibil ulterior în scrierile sale și în contribuția uriașă pe care a avut-o în propulsarea limbii latine în epoca sa clasică.

Caesar și-a început cariera politică prin sprijinul partidului popular, dar, în același timp, departe de dictatura lui Sylla de la acea vreme. Prima experiență militară a dobandit-o în Asia, distingându-se ulterior în cadrul partidului și începând cariera politică ce poartă numele de „cursus honorum”.

În 65 î.Hr, Caesar devine cvestor, în 63 î.Hr. primește funcția de „pontifex maximus”, adică „șef al religiei romane, iar în 62 î.Hr devine pretor. În anul 63 î.Hr, alături de alte figuri importante ale Romei, Caesar se află în spatele unui complot care urmărea să dea o lovitură de stat, complot cunoscut drept „Conspirația lui Catilina”.

În 60 î.Hr., împreună cu Crassus și cu Pompei, Caesar încheie o înțelegere cunoscută drept „primul triumvirat”. Un an mai târziu, în 59 î.Hr, este ales consul și reușește să obțină

comanda armatei pentru o campanie de cucerire a Galliei. Această campanie se desfășoară între anii 58-50 î.Hr și îi asigură lui Caesar un succes militar răsunător.

Însă Crassus este ucis în 53 î.Hr, în timpul unei campanii militare în Asia. Știindu-i pofta pentru aur, inamicii i-au turnat aur topit pe gât. Dincolo de stilul violent în care a avut loc, moartea lui Crassus a pus capăt triumviratului. Rămas singur consul, Pompei încearcă să submineze influența lui Caesar la Roma și convinge senatul să-i ceară acestuia dizolvarea armatei.

Acesta decide să părăsească Gallia și să se îndrepte, împreună cu trupele sale, spre Roma.

La 10 ianuarie 49 î.Hr., Caesar și armata trec râul Rubicon, granița naturală dintre Gallia și Italia. Acest lucru a echivalat cu o declarație de război, iar Caesar, conștient de gest și de urmările acestuia, a rostit următoarele cuvinte: „Alea iacta est” = „Zarurile sunt aruncate”.

Se declanșează un alt război civil, Pompei fuge în Grecia, Caesar ocupă trezoreria din Roma și numește dictator.

Pompei este învins în 48 î.Hr. în bătălia de la Pharsalos. Apoi fuge în Egipt și este asasinat înainte de venirea lui Caesar. Acesta, supărat pe gestul egiptenilor, dă tronul Cleopatrei, cu care începe o relație care nu va fi văzută cu ochi buni la Roma.

Apoi părăsește Egiptul și are parte de o victorie rapidă, care-l face să exclame: „Veni, vidi, vici” = „Am venit, am văzut, am învins”.

Întors la Roma, în 47 î.Hr., Caesar se mobilizează și reușește să învingă ultimele armate opozante.

Până în 44 î.Hr., Caesar dobândise suficientă putere cât să se numească „dictator pe viață”, să pună bazele cultului personalității și să-i facă pe republicani să se teamă de reinstaurarea monarhiei.

Astfel, la 15 martie 44 î.Hr., Caesar este asasinat în senat, în urma a 23 de lovituri de cuțit, provocate de un complot la care au participat 60 de senatori, printre care și Marcus Brutus (urmaș al lui Iunius Brutus și rudă cu Caesar).

Opera lui Caesar

Din nefericire, multe lucrări s-au pierdut. Dar esențială este opera sa istoriografică, de memorialist de război, ilustrată prin două opere: „Commentarii de bello Gallico” („Comentarii despre războiul cu gallii”) și „Commentarii de bello civili” („Comentarii despre războiul civil”).

Titlurile respective nu figurează în manuscrise. Cu toate acestea, nu par mai puțin autentice și urcă probabil până la Caesar însuși, după cum dau de înțeles alți scriitori. Termenul “comentarius” denumește orice fel de note, indiferent față de aspectul literar, dar, dacă ar fi să-l

credem pe Caesar, nu ar avea alt scop decât să salveze de la uitare suita evenimentelor la care el a luat parte și să nu le dea ocazia celor care s-ar strada să le deformeze.

O astfel de intenție explică absența în aceste „Comentarii” a ornamentelor obișnuite. Întâlnim de pilda, deși foarte rar, discursuri „confectionate”, artificiu prin intermediul căruia istoricul încearcă să reveleze cititorului gândirea și personalitatea personajului protagonist.

Caesar refuză, în principiu, să introducă în naratiune discursuri „directe”. El se mulțumește să rezume, în stil indirect părerile altora, păreri care devin, astfel, simple dari de seamă obiective. Astfel, el ocolește capcanele retorice. De asemenea, Caesar nu vorbește despre el însuși decât la persoana a treia. Nu apare decât ca un personaj printre altele, iar acest procedeu conferă naratiunii o aparență de totală obiectivitate. Caesar-martorul se confruntă cu Caesar-actorul din timpul evenimentelor și cu Caesar-autorul. Nu fără motiv el a încălcat în câteva pagini regula de obiectivitate pe care și-o impusese peste tot. Deznodământul războiului era aproape. Situația impunea să se acționeze urgent asupra imaginației și sensibilității auditoriului.

Cele șapte cărți ale „Războiului cu gallii” corespund celor șapte campanii, anuale, întreprinse de către Caesar. Această compoziție de ani este conformă tradiției oficiale de a nota evenimentele pe ani. Cadrul cronologic se impunea în chip firesc, dat fiind ritmul obligat al operațiilor, întrerupte în timpul iernii. „Commentariile”, astfel redactate, puteau ține loc de raport oficial adresat senatului după fiecare an de mandat. Publicate, ele se adresau în același timp ansamblului cetățenilor, cărora Caesar le „dădea seamă” direct.

Dintre aceste motive, diferite ca natură, ar fi pentru noi foarte important dacă am ști în ce condiții au fost redactate și publicate „Commentariile”: carte după carte, publicate fiecare la sfârșitul unei campanii anuale sau întreaga lucrare a fost compusă în 51 î.Hr., odată asigurată victoria asupra ultimei mari căpetenii gallice?

Pare probabil că Caesar a alcătuit, la sfârșitul fiecărui an, o dare de seamă (pentru senat și pentru el însuși) a evenimentelor care tocmai se derulasera. Era posibil ca anumite texte să fi fost răspândite într-un public mai larg, pe măsura ce ele erau redactate, pe când ansamblul să fi făcut obiectul unei publicări globale în 51 î.Hr., când atacurile dirijate împotriva lui Caesar, în senat, deveniseră din ce în ce mai violente. Deși nu există nici o dovadă formală, putem considera ca indiciu mai ales faptul că relatarea ultimei campanii nu figurează în „Commentarii”.

Demonstratia lui Caesar nu a reușit să-l corupă pe fruntașii senatului, astfel încât războiul civil dintre el și Pompei a izbucnit. Publicarea „Commentariilor” va avea ca efect creșterea popularității lui Caesar nu numai la Roma, ci și în Gallia, provincia cea mai expusă amenințării

triburilor necucerite. Vergilius, un mare poet roman, va depune, în această privință, o mărturie strălucită.

Este dificil să nu admitem faptul că aceste prime „Comentarii”, în temeiul aparentei lor obiectivități, au acționat cu o mare forță persuasivă asupra opiniei publice. În cadrul literaturii, ele reprezintă o inovație în raport cu tradiția unei istoriografii divizate între memorii personale și o prezentare oratorică.

A doua operă, „Commentarii despre războiul civil”, reia tactica. Este vorba de impresionarea opiniei publice și de justificarea politicii lui Caesar. Demonstratia urma să se desfășoare, în principiu, până la zdrobirea lui Pompei. În realitate, nu întâlnim decât evenimentele anului 49 î.Hr și pe cele ale anului 48 î.Hr, când naratiunea se oprește brusc la luna noiembrie, în fața orașului egiptean Alexandria. Războiul civil este însă departe de a se fi încheiat.

Manuscrisele împart textul în trei cărți, anul 49 î.Hr fiind repartizat între cartea I și cartea a-II-a. Această diviziune nu urcă, în mod cert, până în epoca lui Caesar. Opera a rămas neterminată. Necesitățile războiului cu republicanii – izbucnit din nou după moartea lui Pompei – l-au antrenat pe Caesar într-o serie de campanii care aveau să se termine, după cum am arătat, abia în martie 45 î.Hr. În acel moment, condițiile politice și superioritatea militară a lui Caesar nu mai făceau absolut necesară acțiunea asupra unei opinii politice, practic, în întregime, cucerite.

Războiul civil este doar o schiță. Nu posedă unitatea care caracterizează „Commentarii despre războiul cu gallii”. Miza nu mai este aceeași. Nu se mai pune problema apărării Romei. Este o Roma divizată, care își întoarce propriile forte asupra ei înseși. Caesar scrie fără plăcere această luptă, încercând, de câte ori poate, să arate că dușmanul este uneori un neam străin și că războiul devine atunci legitim.

O problemă deseori ridicată în legătură cu „Commentarii” - în special despre războiul cu gallii - este aceea a exactității, respectiv sinceritatea lui Caesar. Specialiștii vorbesc în mod expres de “deformare”. Este cert faptul că Caesar tinde să își prezinte acțiunile în cea mai bună lumină posibilă, alege unghiurile cele mai favorabile, omitând aici un detaliu, exacerbându-l dincolo pe un altul, lăsând în suspensie indicațiile numerice etc.

Dar se întâmplă ca și aprecierea noastră să fie influențată de prejudecățile faurite în epoca modernă și că Caesar, în ultima instanță, să fi fost mult mai exact decât s-a crezut multă vreme. El gândea lumea gallică în cadrele oferite de tradiția romană, fapt care, desigur, putea să-i influențeze politica.

Celor șapte cărți ale „Războiului cu gallii”, respectiv celor trei ale „Războiului civil” li se adaugă, pentru primul o a opta carte și pentru al doilea, alte trei volume. Aceste lucrări nu au fost scrise de Caesar și alcătuiesc ceea ce se numește „Corpus Caesarianum”. Este aproape sigur că cea de a opta carte a „Războiului cu gallii” este opera lui Hirtius, camarad de arme al lui Caesar. Mult mai puțin sigur este că tot Hirtius ar fi scris și celelalte trei lucrări fiind propuse mai multe nume, însă fără dovezi clare.

Caesar a fost asasinat în Senat fără ca acesta să mai poată împărtăși lumii întregi ce aveau să fie viitoarele lui opere. Cert este faptul că a lăsat în urmă documente importante care ne sunt folosite pentru a afla cu exactitate (fără a ține cont de deformarea documentelor făcută cu bună știință) faptele care au avut loc atunci. Un alt aspect important și deloc de neglijat este acela că Caesar, alături de Cicero și de alți scriitori ai secolului I î.Hr, contribuie substanțial la matematizarea limbii latine și la trecerea ei, alături de literatură, în etapa sa clasică.